

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ СВІДОМОСТІ

Здійснено теоретичний аналіз сучасних наукових підходів до розуміння сутності і змісту релігійної свідомості. Схарактеризовано особливості розгляду релігійної свідомості в контексті різних наук, зокрема соціальної психології та психології особистості. Визначено специфіку сутності релігійної свідомості у різних психологічних концепціях.

Ключові слова: *суспільна свідомість, релігійна свідомість, релігія, психологічний підхід.*

Розвиток суспільно-історичної практики, а також численні філософські та наукові її дослідження свідчать про те, що зміни в суспільному житті людей завжди супроводжувалися змінами в суспільній свідомості, в тому числі і в такій її специфічній формі як релігійна свідомість. Так, якщо раніше своєрідним акумулятором релігійної свідомості виступало мистецтво [5, с. 21], то останнє сторіччя показало стійку тенденцію до зменшення в ньому релігійного змісту з одночасним пошуком такого змісту в інших сферах буття, зокрема у науці. Таким чином, якщо раніше релігія протиставлялася науці, то зараз наука активно шукає Творця Всесвіту. Так, в першій серії чудової телевізійної передачі “Крізь червоточину з Морганом Фріменом” наведені приклади пошуку наявності Бога в різних галузях людського знання – фізиці, математиці, нейрології і навіть програмуванні.

Релігія є реальним відображенням навколишньої дійсності, а тому вона розвивається і змінюється одночасно зі зміною самого життя [5, с. 21]. Ускладнення світу і збільшення знань про нього закономірно призводять до ускладнення релігійної свідомості людини. Оскільки розширення знань неможливо одночасно у всіх сферах життя і науки та кожна людина має різну кількість і якість знань, а також різні інтереси, то це дозволяє говорити про збільшення відмінностей в релігійній свідомості людей.

Проблема релігійної свідомості розглядається в різних науках і охоплює різні аспекти. Зокрема, символізм релігійної свідомості і її феномени досліджує релігієзнавство. Місце і роль релігійної свідомості в суспільній системі – соціологія. Як одну з форм відображення дійсності, сукупність ідей, поглядів і теорій вивчає релігійну свідомість філософія. Культурологія розглядає її як своєрідне символічне зображення релігійних образів в мистецтві, обрядах, ритуалах; відображення культурних норм і цінностей суспільства на певному етапі його розвитку; співвідношення традицій та інновацій у взаємодії суспільства, культури і релігії. Історична обумовленість типів сучасної релігійної свідомості стала предметом вивчення історії [1, с. 3; 3, с. 5]. Для психології актуальною проблемою є вивчення психологічних особливостей релігійної свідомості сучасної особистості.

У той же час, при дослідженні релігійної свідомості представники різних наук нерідко використовують психологічний підхід, вбачаючи його основну перевагу в можливості вивчення релігійної свідомості в єдності релігійного світовідчуття, світоставлення і світосприйняття [3, с. 5].

Як об’єкт вивчення, релігійна свідомість має свою специфіку в соціальній психології, яка розглядає психологічні механізми формування і проявів релігійної свідомості, зокрема особливості релігійної перцепції, комунікації та інтеракції, формування релігійних спільнот та їх функціонування [9, с. 7].

Психологія особистості розглядає релігійну свідомість в особистісному аспекті, як розкриття світу людської суб’єктивності, де внутрішнє Я виступає самостійним об’єктом дослідження [4, с. 10]. Релігійна свідомість виступає індивідуальним феноменом, залежить від типу релігійності, психологічної сутності віри і особливостей формування релігійної особистості.

Слід зазначити, що різні психологічні концепції по-різному розглядають зміст релігійної свідомості особистості, що обумовлено неоднаковими підходами до розуміння сутності та структури особистості.

Зокрема, в центрі психоаналітичної концепції релігійної свідомості як “нав’язливого неврозу” (З. Фрейд) містяться потреба в захисті і механізм проєкції (в тому числі, “комплексу батька” на фігуру Бога). Релігійна свідомість людини обмежується культурними особливостями суспільства, в якому вона існує.

Гуманістичний психоаналіз (Е. Фромм) розглядає релігійну свідомість як пошук орієнтиру для “самореалізації” особистості через вибір дій і самоаналіз власних вчинків, де Бог виступає “символом” людської сили та ідеалом, до якого вона прагне [7, с. 71].

Трансперсональний підхід в психології (С. та К. Гроф, А. Маслоу, К. Уїлбер) розкриває релігійну свідомість людини через релігійні переживання, духовність і змінені стани свідомості [6].

Екзистенційна психологія визначає релігійну свідомість через суб’єктивну реальність окремого індивіда, аспекти його індивідуального людського буття, які виявляються в його ставленні до екзистенційних проблем (зокрема, життя і смерті, свободи тощо) [2].

Класичний біхевіоризм (Б. Скіннер, Д. Трот, Р. Уеллс і Дж. Уотсон) не розглядає питання релігійної свідомості (як і свідомості взагалі), концентруючись тільки на дослідженні релігійної поведінки, яка є спостережуваною [8].

Таким чином, на сьогодні не існує загальноприйнятого психологічного розуміння сутності релігійної свідомості, що обумовлено складністю зазначеного феномена і різноманітністю його проявів.

У вітчизняній психологічній літературі релігійна свідомість визначається як система розуміння і сприйняття людиною надприродного через визнання присутності Бога в світі як Творця і Промислителя, який визначає такий сенс життя індивіда, який гарантує світлу есхатологічну перспективу. Це – певна сукупність ідей та поглядів (структурована або неструктурована), яка враховує необхідність доповнення об’єктивованих у відповідній релігійній культурі норм і правил релігійного мислення і поведінки через суб’єктивовану релігійну і конфесійну самоідентифікацію [1, с. 5].

Таким чином, проблема релігійної свідомості є настільки великою і різнобічною, що її вивченням займаються різні науки, в тому числі і психологія. Крім того, різні психологічні сфери і напрямки по-різному розглядають сутність релігійної свідомості. У сучасній вітчизняній психології релігійна свідомість розуміється як система ідей, яка стверджує існування Бога, визначає сенс життя, гарантує есхатологічну перспективу і суб’єктивує існуючу в певній культурі систему норм і цінностей через ідентифікацію людиною себе як віруючої.

Проведений теоретичний аналіз наукових підходів до розуміння сутності релігійної свідомості створює теоретичну основу для подальшого вивчення проблеми її взаємозв’язку зі змінами в соціальному житті і процесами глобалізації в сучасному світі, що і стане перспективним напрямком нашого подальшого наукового пошуку.

Використана література:

1. *Гаврілова Н. С.* Релігійна свідомість сучасного студентства в контексті світоглядного плюралізму (на матеріалах України): автореф. дис. ... канд. філософ. наук, 09.00.11 / Н. С. Гаврілова; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2007. – 20 с.
2. *Дружинин В. Н.* Варианты жизни очерки экзистенциальной психологии / В. Н. Дружинин. – М.: “ПЕР СЭ”, СПб.: “ИМАТОН-М”, 2000. – 135 с.
3. *Зайцева-Чіпак Н. О.* Соціологічні виміри релігійної свідомості: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Н. О. Зайцева-Чіпак; Гуманітарний ун-т “Запорізький ін-т держ. та муніципального управління”. – Запоріжжя, 2007. – 16 с.
4. *Излученко Т. В.* Социально-философский анализ диалогичности религиозного сознания: дис. ... канд. философ. наук: 09.00.11 / Т. В. Излученко; Красноярский гос. пед. ун-т им. В. П. Астафьева. – Красноярск, 2014. – 157 с.
5. *Кислюк К. В., Кучер О. М.* Релігієзнавство: підручник для студентів вузів / К. В. Кислюк, О. М. Кучер; Народ. укр. акад. – 5-е вид., виправ. і доп. – К., 2005. – 636 с.
6. *Майков В., Козлов В.* Трансперсональная психология: Истоки, история, современное состояние / В. Майков, В. Козлов. – М.: ООО “Издательство АСТ” и др., 2004. – 603,[5] с.

7. Ставицька С. О. Духовна самосвідомість особистості: становлення і розвиток в юнацькому віці : монографія / С. О. Ставицька. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 727 с.
8. Стевенсон Лесли, Хаберман Девід. Десять теорій о природі человека / пер. В. Васильева ; Л. Стевенсон, Д. Хаберман. – М. : СЛОВО/SLOVO, 2004. – 232 с.
9. Угринович Д. М. Психология религии / Д. М. Угринович. – М. : Политиздат, 1986. – 352 с.

Abstract

Done the theoretical analysis of modern scientific approaches to understanding the nature and content of religious consciousness. It was given characteristic the peculiarities of religious consciousness in the context of various sciences, including social and personality psychology. It was described specificity of the nature of religious consciousness in different psychological concepts.

Keywords: *social consciousness, religious consciousness, religion, psychological approach.*

УДК 37.016:811:373

Підгасцька С. Л.

ОСНОВНІ ЗАДАЧІ У ВИВЧЕННІ ГРАМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ В СЕРЕДНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

В статті розглядаються основні задачі у вивченні граматики на початковому етапі в середній загальноосвітній школі, фактори, які треба враховувати при вивченні граматичних явищ, правила, що використовуються учнями в процесі вивчення, характер цих правил та їх особливості.

Ключові слова: *граматика, правила, фактори, граматичні навички, граматичні явища.*

Основна задача в навчанні граматики на початковому етапі – навчити учнів практично користуватися нею в комунікативних цілях, а це означає “оволодіти способами змінювати форми слів та поєднувати слова в реченні”, тобто оволодіти граматичними навичками. В методиці навчання граматики є ще багато невирішених питань, деякі з них вирішуються різними методами по-різному. Найбільш актуальними в даний час є наступні питання:

- 1) відбір граматичних явищ з урахуванням цілей навчання і послідовність їх засвоєння;
- 2) способи презентації граматичних явищ в залежності від виду мовленнєвої діяльності, в якій вони використовуються;
- 3) види вправ для автоматизації граматичних явищ та формування граматичних навичок;
- 4) роль і місце правил у вивченні граматики;
- 5) співвідношення роботи по структурах (аналогії) та правилах при навчанні граматики.

Проблему відбору граматичного мінімуму для навчання іноземної мови різних контингентів учнів та розподілення граматичного матеріалу по концентрам навчання не можна вважати вирішеною, однак можна відмітити основні фактори, які необхідно враховувати, коли те чи інше граматичне явище пропонується для вивчення на певному етапі навчання. До таких основних факторів можна віднести:

- 1) дидактичне правило ізоляції труднощів та принцип вивчення матеріалу від легкого до складного;
- 2) потреба комунікації, тобто необхідність вивчати перш за все ті граматичні явища, без яких неможливо забезпечити практичні потреби мовлення (уміння говорити, розуміти мовлення на слух, читати, писати) у межах відібраної для даного року навчання тематики;
- 3) достатній лексичний запас, який може забезпечити можливість розвитку автоматизму. Якщо на даному етапі навчання учні володіють обмеженим запасом лексики і нове граматичне явище не може в зв'язку з цим бути використане в різних ситуаціях або проілюстроване достатньою кількістю